

mortis VII, en J. Apòstol, 129); però igual en els altres; mall: «els dos amics sortiren a cassar --- recorregueren gran part de la garriga --- y a la fi, retuts y cansats, s'assegueren devall un pi, en el *vessant* d'un turonet», JnRosselló de Son Forteza (*Manyoc*, 218); «la petita conca formada pels *vessants* pujava fins a la serreta», SalvGalmés (1911).

I no menys entre val.: «la rabassa d'un *vessant*, malgrat les parets seques de contenció --- no priva que, en les pluges fortes, la terra solta se precipite riera avall ---», JPorcar (BSCC XIV, 243). Igualment en el parlar de la gent rural (única que importa en tal noció) de les comarques més vàries: «no hi fa res, perquè l'aigua baixa *pòtz besàns* de la teulada» Prat de Llobregat (1932); «akéj *vesantét* és lo millor per a la vinya» La Vilella Baixa (1936); «pujarem per l'atre *besán*» Almatret (1935); «el *besán* val més que ---», «aquell barranc lo *besán ke tí* és molt fort» Sta. Engràcia (C. Tremp), 1957.

Hem de censurar AlcM per haver posat que el substantiu *vessant* té els dos gèneres, encoratjant així el parlar acastellanat dels qui el fan femení, a imitació de *vertiente*; no hi ha excepció en la gent que parla genuïnament o escriu la llengua amb consciència (una única excepció que cita, és ben possible que a la pobra VCatalà la hi vagi penjar un corrector d'impremta ignorant creient que *dos* era el femení regional incorrecte per *dues*). D'*aiguavessant* i *aiguavés* ja hem donat força informació, vol. I, 97a53-b15; afegim-hi que l'ús se n'estén fins a l'Alt Aragó, on en l'afrontació de Bielsa m'explicaven: «per Piedrapicada viene *agubésante* a Sierrapelada» (1965).

Vessana: formació ja força antiga, comuna al català amb l'oc. i bastants dialectes regionals o antics del fr., cast. i port. (si bé no basta per suposar que existís un ll. vg. *VERSANA, que imagina AlcM i que jo mai he dit, contra el que sembla atribuir-me). En català té el sentit de 'feixa de conreu', 'peça de camp conreat', des d'on ha passat a designar una mesura agrària; en la primera doc. (encara amb el grup -RS- no reduït) apareix fins i tot traslladat a la noció de mesura de distància: «--- Leviatan --- bèstia que's fa en --- Galàcia --- qu a aquels qui'l volen seguir, per espasi d'una *versana*, geta la sua fenda, ayxí com cayrel, e tota res que toca crema», *VidesR*, 151r2, trad. «per spatium *jugeris stercus suum velut spiculum dirigit*», 444.26.

L'alt-empordanès Fages de Romà (1840) diu que «la *vessana* real té 900 canes quadrades» (o sigui 30 en quadro), *Cartilla*, 46; però abans era més gran: car, en les ordinations del Comtat d'Empúries, mj. S. XIV, s'atribuïen a les «*vassanes*» 1200 canes quadrades (que Balaguer M., *RLR* xv, 182, redueix a 29 àrees + 16 centiàrees + 5772 cm²). D'altra banda sembla que hi ha una altra mena de *vessana*, usada pels pagesos i propietaris, equivalent a l'extensió corrent dels camps de llauró: «usada en la part de l'Emp. i del Gironès per a calcular l'extensió de les terres: té 30 canes o sien unes 70 passes en quadro», cita d'EToda en el *D'Ag*. «És *ingero* la terra que un parell de bous acostumen

de llaurar en un dia: ço és cafiçada [val.], *veçana* [gir.]», OPou (*TbPu*, 81).

Quant a l'explicació semàntica és segur que ve de la noció de girades que es donen llaurant. Hi caben dues variants. VERSARE aquí es podria referir a la girada que donen els bous a l'extrem del camp, com suggereix la definició del Dicc. de Cubanismos de Pichardo (1836-62): «la estensión de terreno que se va a labrar, comprendido en los cuatro surcos de sus extremos, cada uno de los cuales finaliza donde se considera prudentemente que los bueyes no deben seguir más adelante en la propia línea, sino volver o virar --- tomando algún descansos».

Però potser és preferible partir de la idea de terreny en què es gira i capgiren els terrossos en llaurar, cosa que no sols s'ajusta més als matisos del verb VERSARE conervats en romànic, sinó que es pot fundar precisament en el sentit especial que tenen els descendents de VERSARE i del nostre derivat en els parlars occitans i francesos, tan afins al català. A Champagne consta *verser* en el sentit de «donner un labour à une terre dépouillée de ses récoltes» (Goffart, *Gloss. du Mouzonnais*).¹ Ja en fr. antic es documenta *versaine* en el sentit de 'guaret' i en el de 'mesura agrària'.

Avui en francès el mot és mort, però hi sobreviu amb ampla extensió dialectal, fins quasi a l'E. de París, en el Mouzonnais mateix, en la forma *versén* («*versaine*») f. «terre en repos, non cultivée, dans l'assolement triennial», és a dir el nostre 'guaret'. I això en oc. ant. està documentat en la variant *enversana* «*jachère*» (PDPPF), corresponent al verb *enversar*, ben documentat en els trobadors per 'capgirar' (p. ex. en Raimbaut d'Aurenga, 'tombar per terra a una persona, capgirar un objecte', 'invertir les paraules d'un vers', Appel, *Chrest.*, 19.25, 9, 41). L'explicació a base de Pichardo aniria bé si es tractés d'una formació ja llatina *VERSANDA* 'llocs on cal girar'; però -ND- > -N- no és possible més que en català i les formes de les altres llengües romàniques exigeixen una base en -ANA.

La conclusió és que el sentit primitiu del mot seria simplement 'tros de terreny llaurat, capgirant els terrossos', possiblement 'guaret', amb trànsit a aquell altre significat, ço que s'explicaria particularment en el Princ. on en el S. VIII quedaren grans extensions cobertes de bosc o garriga, que calgué artigar en consolidar-se la reconquesta.

En tot cas el sentit primer del cat. *vessana* no fou mesura sinó merament de quintana o porció poc extensa de terra campa. Així ens ho mostren els escrits juvenils de Verdager. Parlant de les cançons de sega: «atravessarem les hortes --- y al temps d'un amén fórem a la *vessana* d'on sortia la cantúria» (*Escr. Inéd.* Casac., narr. II, p. 128); «los marges partioners de les *vessanes*» a. 1868 (ib., p. 187) ens mostra camps limitats però no mesures. Ben entès la cosa més divulgada, sobretot a les comarques gironeses és la mesura que ha resultat de l'evolució d'aquesta idea, i així pertot sentim frases com «la de Pic-Estela és una clotarada que havia estat de vinyes, d'unes 500 a 1000 *vessanes*» (Rabós d'Emp., 1958); «s'han cremat de 35 a 40 *ves-*